

[ב ע"א]

- 1 רבי יהודה מכשיר: בגמרא מפרש פלוגתייהו במאי. ושאינה גבוהה עשרה:
- 2 בגמרא מפרש טעמא. שלש דפנות: נמי בגמרא יליף להו. ושחממה מרובה
- 3 מצילתה: המועט בטל ברוב והרי הוא כמי שאינו ועל שם הסכך קרוייה סוכה. גמ'
- 4 מבוי שהוא גבוה: מבוי שהוא סתום משלשה צדדין וראשו פתוח לרשות הרבים
- 5 וחצרות פתוחות לו ויוצאות ובאות לרשות הרבים הרי הוא רשות היחיד לבני
- 6 חצרות ואסרו חכמים להוציא מרשותו לרשות חבירו בלא עירוב והחצרות כל אחת
- 7 רשות לעצמה והמבוי רשות לכולן והצריכו בו שיתוף להשתתף כל החצרות בפת

[ב ע"א] 1 רבי ור' א גבוהה] גבוה א 2 שלש] שלש א בגמרא (שני) מפר' טע' נוסף
ב 3 המועט] והמועט ב הוא כמי] כמו ב גמ' תנן התם בעירובין א [גמ' ב 4 שהוא (שני)
הוא ב 5 ובאות] לו נוסף א בו נוסף ב הרי] והרי אב לבני] של בני אב 6 ואסרו]
ויאסרו ב 7 לעצמה] לעצמ(ם) [ה] א לכולן] לכולם א כל החצרות] בחצירות ב

[ב ע"א] 1 מפרש פלוגתייהו במאי: הכוונה לדברי האמוראים בשם רב לקמן ע"ב
(מהר"ם). 2 בגמרא מפרש טעמא: בדף ד ע"א מובא שדירה סרוחה היא ואין אדם
דר בדירה סרוחה (ראה רע"ב), ובדף ד ע"ב למדים דין זה מארון וכפורת, ובדף ה ע"ב
מובאת דעה שזו הלכה למשה מסיני. 3 המועט בטל ברוב והרי הוא כמי שאינו: ר"י
מלוגיל כתב: 'דבטל המיעוט ברוב ונמצא שאין לה סכך כלל', ראה גם ריבב"ן וריטב"א.
רבים דנו איך קיים כאן ביטול ברוב, כשהסכך ניכר באוויר! יש שביאר שביטול ברוב
אין הכוונה שהמיעוט נהפך להיות כמו הרוב, אלא הכוונה שאין אנו מתחשבים במיעוט
אלא מחשיבים את הכול על פי הרוב (סוכת חיים), ראה גם הפשט בסוגיא ורשימות
שיעורים). ואילו הר"ן ביאר שכוונת רש"י אינה לסכך, אלא למקום הצל בקרקעית
הסוכה שבטל לרוב המקום של החממה. כך בקצרה ביאר כבר המכתם. יש שהקשה על
הר"ן שרש"י בהמשך כתב 'ועל שם הסכך קרויה סוכה', משמע שה'כמי שאינו' הוא
הסכך, ואילו לפי הר"ן היה צריך לכתוב 'ועל שם הצל' וכו' (פני יהושע)! ויש שהשיבו
שכשאין צילתה מרובה מחמתה אין לסכך שם סכך, ובעצם 'על שם סכך קרויה סוכה'
אבל זאת בתנאי שהסכך עושה צל, אך כשאין הסכך עושה צל אין לו שם סכך (רא"ק
גולדברג בתוך קובץ זכרון יהודה משנת החג, עמ' קפח; רופטיג, חממה, עמ' קפב-קפג).
ויש שהעיר שהר"ן לא העתיק דברי רש"י 'ועל שם' וכו' (תבונות חיים). ועל שם הסכך
קרוייה סוכה: וכן רש"י להלן ד"ה 'דלא שלטא': 'וסוכה היינו סכך כשמה', ולהלן ו ע"ב
ד"ה 'סככה': 'וסוכה בלא סכך לא מקריא סוכה', ולהלן יב ע"א ד"ה 'כשרין': 'דכל סוכה
הכתוב סכך משמע'. 4 מבוי (ראשון): לפני מילה זו יש במקור א דיבור המתחיל:
'תנן התם: בעירובין'. 5 ויוצאות ובאות: במקור ב נוסף: 'בו'. והכוונה שבני החצרות
יוצאים ובאים דרך המבוי לרשות הרבים (מי באר). הרי הוא רשות היחיד לבני חצרות:
ומהתורה בני החצרות יכולים לטלטל למבוי. 6 ואסרו חכמים להוציא מרשותו לרשות
חבירו בלא עירוב: היינו כדי לטלטל מביתו לבית חבירו או לחצר השייכת לכל בעלי
הבתים יש להכין עירוב חצרות. והחצרות כל אחת... מן החצרות: היינו כדי לטלטל
מחצר למבוי יש להכין שיתוף מבואות. 7 בפת או ביי: עירובין עא ע"ב.

- 8 או ביין ולהניח השיתוף באחת* מן החצרות ולפי שאין לו מחיצה רביעית וקרוב
9 הוא להיות דומה לרשות הרבים הצריכו היכר בראשו הפתוח לרשות הרבים או לחי
10 זקוף או קורה מכותל לכותל ואם גבוהה הקורה מעשרים אמה. ימעט: ישפיל. אינו
11 צריך: והתם (עירובין ב ע"א) מפרש טעמא. סוכה מדאורייתא: דעשרים אמה
12 דילה ילפינן מדאורייתא וקודם שנשנית המשנה נאמר* שיעורה מסיני. תני
13 פסולה: שייך למיתני בה לשון פסול כלומר לא נעשית כתורה וכהלכה. מביי: תני
14 דכוליה מדרבנן דמדאורייתא סגי ליה בשלש מחיצות ואינו צריך לקורה זו אלא
15 מדרבנן. תני תקנתא: דלא שייך למתני בה לשון פסול דמאן פסלה קודם שנשנית
16 משנה זו הרי היא תחילת הוראתו ומצותו. ואיבעית אימא דאורייתא* נמי: שייך
17 למימר תקנתא. מיהו* סוכה דנפיש מילתא: ואין דומין תקנתיה* זו לזו וצריך
18 לשנות הלשון לכל תקנה ותקנה כגון בגבוהה ימעט וכשאינה גבוהה יגביה ושאל
19 לה שלש דפנות יעשה לה ושחמתה מרובה יוסיף סכך הלכך פסיק ותני פסולה
20 דמצי למיכללינהו לכולהו בהך פסולה דקיימא לן ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה
21 (פסחים ג ע"ב). מביי לא נפיש מיליה: באותה משנה. למען ידעו (וי' כג, מג): עשה
22 סוכה ששיבתה ניכרת לך דכתיב למען* ידעו דורותיכם* כי בסוכות* הושבתי

8 באחת* באחד מ [לו] חסר ב 9 הצריכו [חכמים] להיות [ס"א הצריכוהו חכמי] נוסף
א 10 גבוהה] גבוה ב הקורה] למעלה נוסף אב 11 טעמא] טעמ[יהו] א מדאורייתא
דאורייתא* א 12 דילה] דידה א . ילפינן מדאורייתא] מדאורייתא ילפי ב נאמר* נאמרה
מ 14 דכוליה מדרבנן] דרבנ' [נ"א דכוליה מדרבנן] א דמדאורייתא] [ד]מדאורייתא
ב ואינו] אין ב 15 תני] (ו)תני ב בה] [כה] א ביה ב פסלה] פסליה אב שנשנית
שנש[ב] [ב]ית ב 16 היא] הוא ב הוראתו ומצותו] [הוראתו]... א הוראת מצוותו ב אימא
אמ' ב דאורייתא*] מדאורייתא בדמ 17 מיהו* ומיהו מ דנפיש מילתא] דנפישין מילתא
א תקנתיה*] תקנותיה מ זו] [זו] א 18 לכל] בכל אב בגבוהה... גבוהה יגביה] בגבוהה
ימעט ושאינה גבוהה יגביה [נ"א בגובה ימעט ובשאינה גבוהה יגביהנה] א בגבוהה] גבוה
ב וכשאינה] ושאינה א שאינה ב גבוהה] גבוהה ב 19 מרובה] [מצילתה] נוסף א מצילתה
נוסף ב 20 לכולהו] כולהו ב [לו] לעולם נוסף א 21 נפיש מיליה] נפיש ליה ב ידעו
דורותיכם נוסף א 22 ששיבתה] ששיבה ב למען* חסר מ דורותיכם*] חסר
מ *הושבתי] וגו' נוסף א חסר מ

8 ולהניח השיתוף באחת* מן החצרות: עירובין פה ע"ב. 9 או לחי זקוף או קורה מכותל
לכותל: עירובין א, ב. 12 מסיני: הכוונה ששיעור המקסימום של סוכה הוא בכלל
הנאמר להלן ה ע"ב 'שיעורין חציצין ומחיצין הלכה למשה מסיני'; או הכוונה שנמסר
למשה מסיני שסוכה צריכה להיות כזאת שידע שהוא יושב בסוכה או שהיא צריכה
להיות לצל או ראוייה לדירת עראי (במסילה העולה). 13 וכהלכה: היינו הלכה למשה
מסיני, הנזכרת בדיבור הקודם. 18 כגון: מילה זו משמשת כאן, כרגיל אצל רש"י,
כשהוא מציין את כל המקרים. 21 באותה משנה: במשנה בעירובין יש שני דינים.

- 23 ציויתי* לישב הכי דריש ליה ואף על גב דאין מקרא* יוצא מידי פשוטו דהיקף
24 ענני כבוד מיהו דרשינן ליה לדרשה. דלא שלטא ביה עינא: שאינו רואה את הסכך
25 וסוכה היינו סכך כשמה. וסוכה תהיה לצל יומם* (יש' ד, ו): משמע אין סכך אלא
26 העשוי לצל. אלא בצל דפנות: שהצללין מגיעין זה לזה מתוך גובהן של דפנות ואין
27 צריך סכך ולקמן מוקי פלוגתייהו לרבי זירא בשאין בה אלא ד' על ד' דקים להו
28 לרבנן דבהאי* שיעורא ליכא צל סכך אלא צל* דפנות. עשתרות קרנים: שני
29 הרים גדולים והשפלה ביניהם ומתוך גובה ההרים אין חמה זורחת שם בשפלה. דל

23 ציויתי* ציויתי מ ליה] להו ב ואף על גב] ואע"פ א דאין] שאין א מקרא*] חסר
מ 24 שאינו] שאני ב רואה] שולט העין לראות א 25 יומם*] חסר מ 27 ולקמן] [נ"א
ולקמיה] נוסף א מוקי] מוקים ב לרבי זירא] לרב הונא אב בה אלא] לה [אלא] א בהן
ב ד' (ראשון)] ארבעה מ ד' (שני)] ארבעה מ 28 דבהאי*] דבהא רוחבא ב רוחבה נוסף
מ שיעורא] חסר ב צל* (שני)] של נוסף מ 29 ומתוך גובה] ומגובה א ומג[ו]ב(ו)ה
ב דל דפנות] [דל פי' הסר דפנות כמו דלו עיני למרום] נוסף ב [דל דפנות] ד

23 ציויתי* לישב הכי דריש ליה: יש לדרוש מילת 'הושבתי' במובן ציויתי לישב, וכוונת
הפסוק היא: תשבו בסוכות באופן כזה שדורותיכם ידעו שציויתי את בני ישראל לישב
בסוכות, ומכאן שהסוכה צריכה להיות כזו שהיושב בה יודע שהוא דר בסוכה (מנחם
משיב נפש). אצל ר"א לפני 'ציויתי' כתוב 'כלומר'. המכתם מצטט בשם רש"י ביאור
המבוסס על כך שמילת 'דורותיכם' כתובה חסר ו', וכאילו כתוב דירתכם, 'אמרה תורה
עשה סוכה שתהא דירתך ניכרת, שכשתהיה בתוכה תכיר מיד שאתה בסוכה כלומר
שתראה הסכך', וכשהסכך למעלה מעשרים אמה הדבר אינו ניכר. דאין מקרא* יוצא
מידי פשוטו דהיקף ענני כבוד: יש מחלוקת להלן יא ע"ב על הפסוק 'כי בסוכות הושבתי
את בני ישראל': לפי ר' אליעזר ענני כבוד היו, ולפי ר' עקיבא סוכות ממש עשו להם.
רש"י כותב שדעת ר' אליעזר היא הפשט. גם להלן עמוד ב ד"ה 'ההוא' כתב: 'בידיעת
דורות הבאים היקף סוכות ענני כבוד הנעשה לאבות', וגם בפירוש לוי' כג, מג: 'כי בסוכות
הושבתי: ענני כבוד'. לדעת ר"א רש"י נקט כדעת ר' אליעזר כי כתוב 'הושבתי', משמע
שמדובר בפעולה אלוקית ולא שעם ישראל בנה לעצמו סוכות. וראה רש"י להלן יא ע"ב
ד"ה 'ואד' המסתייע מלשון אונקלוס. וראה פוזן, פרשגן, עמ' 535-536. 27 לרבי זירא:
הכוונה לדברי רב הונא בשם רב בעמוד הבא. במקורות אב: 'לרב הונא', ולנוסח זה רש"י
מציין שרב הונא מעמיד את מחלוקת התנאים בשאין בה אלא ד' על ד', ושם התלמוד
קובע שרב הונא כשיטת ר' זירא. 28 עשתרות קרנים: שני הרים גדולים והשפלה ביניהם
ומתוך גובה ההרים אין חמה זורחת שם בשפלה: רש"י מבאר שעשתרות הם הרים גדולים.
לשון דומה נקט מדרש לקח טוב לבר' יד, ה: 'בעשתרות קרנים: הרים גבוהים מקום
שאין חמה זורחת'. וראה לעיל, עמ' 84-85. וראה בערוך ערך 'עשתרות'. רש"י לדב' א, ד,
על הנאמר שעוג מלך הבשן ישב 'בעשתרות', פירש שהכוונה ל'עשתרות קרנים' הנזכר
בבר' יד, ה. בפירוש לדברים שם ביאר רש"י: 'עשתרות: הוא לשון צוקין וקושי', אך לא
ביאר מה פירוש קרנים. והנה, בהגהה המובאת כנראה בשם רש"י בפירושו שם בכתב
יד לייפציג 1 (הובאה אצל שוה, רש"י, עמ' 19) כתוב: 'עשתרות: שני הרים זה אצל זה
ושיני ההר בולטין בראשו כגורה רמני הרנים'. 29 דל דפנות: רבנות מבני נוסף

- 30 דפנות ליכא צל סוכה: שהחמה* באה מתחתיו נמצא שמועט* בטל ברוב*. שבעת
 31 ימים (וי' כג, מב): סוכה של שבעה ותו לא דהיינו עראי ודייה במחיצות קלות.
 32 למעלה מעשרים: צריך לעשות יתדותיה ומחיצותיה קבועים שלא תפול. עד
 33 עשרים אמה דאדם עושה כו': שפיר דמי דודאי יש בכלל קבע עראי והרי עשה
 34 כתורה ועל כרחך לא הקפידה תורה על העראי אלא לשם שיעור לתת לך שיעור
 35 בגובהה שתהא יכולה לעמוד על יתדות עראי.

[ב ע"ב]

- 1 כולו: הנך אמוראי. כרבה לא אמרי: דיליף מלמען ידעו. ההוא: לאו בידיעה*
 2 דישיבת סוכה קא אמר אלא בידיעה* דורות הבאים היקף סוכות ענני כבוד הנעשה
 3 לאבות. לימות המשיח: אותם סוכות יהיו לצל לעונג ולמסתור אבל סוכת מצוה
 4 אינה לצל. תרתי: דאין שם סוכה אלא העשוי לצל דהיא דימות המשיח משום
 5 דעשויה לצל קרויה סוכה. משום קושיא דאביי: דעשה מחיצות של ברזל ושינויא
 6 לא משמע להו הואיל וקרא לאו דוקא עראי נקט לא ילפינן מיניה שיעורא. כמאן:
 7 מהנך אמוראי דלעיל אזלא הך כו'. מחלוקת: דרבי יהודה ורבנן. משלט שלטא

30 שהחמה* שחמה מ מתחתיו בתחתיו ב נמצא חסר ב [נמצא] ד שמועט* בטל ברוב*
 שמועט בטל א שמו[עט] בטל [ברוב] ב [מועט בטל ברוב] ד שמה בטל מ 31 שבעה שבעת
 ב קלות [קלות] ב 32 מעשרים אמה נוסף א קבועים וחזקים נוסף א 34 תורה
 חסר א 35 עראי העראי א

'דל פירוש הסר דפנות כמו דלו עיני למרום (יש' לח, יד). קשה, שמילת 'דלו' בפסוק
 'דלו עיני למרום' מובנה לשון הגבהה. מדובר בהוספה שאינה מרש"י כי הוא הביא ראיות
 אחרות, כלשונו להלן נו ע"ב ד"ה 'דל בדל': 'דל הסר כמו דל רגלים (ראש השנה ז ע"ב)
 דל מעשר בהמה (שם)'. 30 שמועט* בטל ברוב*: כבהגהת מקור ב, וכעין זה בהגהת
 מקור ד (בו שרדה ההגהה בגיליון ללא הפנים), וכן במקור א אך ללא 'ברוב'. השווה
 לדברי רש"י לעיל ד"ה 'ושחמתה'. 35 שתהא יכולה לעמוד על יתדות עראי: רש"י תלה
 את הגדרת סוכת עראי ביכולת לעשותה עראי ולא בשאלה מה דרך בני אדם לעשות. וכן
 דעת רבנו חננאל. וראה שושטרי, סוכה, עמ' 165; הנ"ל, מינכן, עמ' 12.

[ב ע"ב] 1 בידיעה* בידיעה אמ 2 דישיבת שיבת א ישיבת ב בידיעה* בידיעה
 מ הנעשה שנעשה אב 3 לעונג ולעונג ב סוכת סוכות ב 4 אינה אלא נוסף
 ב דהיא דימות דהיי לימות א 5 דעשויה העשויה ב קושיא דקושיא ב 6 להו (אלא)
 להו ב לא (שני) ולא ד 7 הך הא ב מחלוקת חסר ב יהודה יהושע א

[ב ע"ב] 2 ענני כבוד: ראה דברינו לעיל ע"א ד"ה 'דאין'. 4 העשוי: בדפוס 'ברליון-
 פרנקפורט תצ"ה: 'העשויה'. דהיא דימות המשיח משום דעשויה לצל קרויה סוכה:
 היינו מחמת שהחופה שבימות המשיח עשויה לצל קראה הכתוב סוכה ולא חופה, ומכך
 למדנו שהמילה סוכה היא כשעשויה לצל (מתיבתא).

- 8 ביה עינא: דרך דפנות דאי טעמא משום עראי הוא או משום צל בדפנות מגיעות
 9 לסכך אמאי מודו רבנן. הכי גרסינן מחלוקת בשאין בה אלא ארבע אמות על
 10 ארבע אמות אבל יש בה יותר כו'. משום צל: דאי משום משלט עינא בטפי
 11 מארבע אמות פורתא נמי* לא שלטא בה עינא. הכי גרסינן מחלוקת בשאינה
 12 מחזקת אלא כדי ראשו כו': ואם תאמר קשיא דרב אדרב אמוראי נינהו ואלכא
 13 דרב. כמאן דלא כחד: מהנך דלעיל דמפרשי טעמא דעשרים אמה דאי משום משלט
 14 עינא בשיעורא דיותר מכדי ראשו ורובו ושלחנו לא שלטא וצל נמי ליכא ומחיצות
 15 קבע נמי בעיא. ראשו ורובו: דרך סעודתן* בהסיבה היתה על מטות ומסובין על
 16 צד שמאלם ואין אוכלין זקופין ויושבים כמונו לפיכך הוצרך לומר ראשו ורובו
 17 לאפוקי קטנה שראשו נכנס בה ושלחנו ולא רובו או ראשו ורובו ולא שלחנו.
 18 למשכא: למשך הסוכה דאמ' בין גדולה ובין קטנה לא נחלקו אלא בשאין דפנות

8 הוא חסר א בדפנות דבדפנות א 9 ארבע אמות על ארבע ארבעה ב 10 יותר מארבע
 נוסף אב משלט שלטא ביה א 11 נמי* חסר אב בה ביה אב 12 כו' ורובו ושולח' א
 ורובו כול' ד ואלכא אב 13 כחד [כחד] ב 14 דיותר יותר בד ושלחנו... ראשו
 ורובו חסר ב 15 נמי חסר אד ורובו ושו' נוסף א סעודתן* סעודתו אמ בהסיבה
 במסיבה א מטות המיטות אב ומסובין ומסבין א 16 צד יד ב ויושבים חסר
 ב כמונו כמו אנו א כמו כן ב לפיכך הוצרך לומר נכנס לתוכה ב 17 רובו או [רובו או]
 ב דאמ' בין קטנה שראשו נכנס בה בין נוסף ב ובין בין ב

8 דרך דפנות: אדם נותן עיניו במה שלפניו, וכשנותן עיניו בכותל אינו מפסיק בהבטתו
 עד שיראה את כולו, וכשמביט בראש הדופן המחובר לסכך הרי קצה הסכך הסמוך
 לדופן נראה עמו, וישיבתו שתחת הסכך ניכרת לו (בית הבחירה לעיל ע"א). 9 הכי
 גרסינן מחלוקת בשאין בה אלא ארבע אמות וכו': כך הנוסח ברוב עדי הנוסח של התלמוד,
 וכוונת רש"י לדחות נוסח המצוי בכתב יד קמברידג' T-S F2(1)/201 (וקצת דומה לו
 בכתב יד וטיקן) שגרס שהמחלוקת היא 'בשאין בה ארבע אמות' אבל כשיש בה ארבע
 אמות כשרה לכולם. נוסח זה קשה כי בהמשך התלמוד מציע שתהא מחלוקת בשיעור
 סוכה, לרב הונא ארבע על ארבע אמות ולרב חנן מחזקת ראשו ורובו ושולחנו; אך לנוסח
 זה דעת רב הונא לא תיתכן, כי המשנה עוסקת בסוכה ששיעורה פחות מארבע אמות.
 וראה שושטרי, סוכה, עמ' 287-288. 10 דאי משום משלט עינא: ברור שאין דעת רב
 הונא מתאימה לרבא, כי לרבא פשוט שכל סוכה למעלה מעשרים אמה פסולה (חמאה
 וחלב). 11 פורתא: כי אם רחבה הרבה מארבע אמות יראה את הסכך על ידי הכותל
 שלפניו (סוכת חיים). הכי גרסינן מחלוקת בשאינה מחזקת אלא כדי ראשו: רש"י דוחה
 את הגרסה המצויה בכתב יד קמברידג' T-S F2(1)/201: 'מחלוקת בשאינה מחזקת ראשו
 ורובו ושולחנו' (שושטרי, סוכה, עמ' 288). 15 ראשו ורובו: ד"ה זה שייך לפני ד"ה
 'כמאן דלא כחד'. ובהגהת הב"ח הציע שהכל דיבור אחד. ומסובין על צד שמאלם: ראה
 פסחים קח ע"א. 16 זקופין ויושבים כמונו: ולפי דרך אכילתנו ראשו ורובו נמצאים
 באותו מקום, ואם ראשו בסוכה אף רובו בסוכה (הערות במסכת סוכה). 18 למשכא:
 כך הנוסח גם בכתבי היד של התלמוד לונדון, אוקספורד 23 ווטיקן. בשאר עדי הנוסח
 של התלמוד: 'במשכא'. דאמ': בדפוס ויניציאה: 'דאמר'.

- מגיעות לסכך* אלא רב הונא ורב חנן: דאמרי* טעמא דרבנן בשיעורא דמשכא
 19 הוא ומר אמר ד' אמות ומר אמר ראשו ורובו ושלחנו. נימא בהכשר סוכה:
 20 באורכה וברוחבה פליגי דתרווייהו אית להו דכי פליגי רבנן בסוכה המצומצמת
 21 בשיעור הכשר אורך סוכה פליגי ובטפי מיהא מכשרי אפילו היא גבוהה דכיון
 22 דרויחא איכא צל סכך או טעמא אחרינא להכשירא דרב הונא סבר אי אפשר
 23 להעמיד מחלוקת* בפחותה מד' אמות דאם כן בלאו גבוהה מעשרים אמה פסולה
 24 דהכשר סוכה בד' אמות כרבי דאמר לקמן הכי (ג ע"א). אבל יותר מכדי ראשו כו'
 25 כשרה: וטעמא דפסול* דעשרים אמה* לא ידיע לן כדאמרן לעיל דהך לא כחד.
 26 ומר סבר בכדי ראשו ורובו ושלחנו: וכן ביותר עד ד' אמות פליגי בגובהה וטעמא
 27 משום צל אבל ביותר מד' לא פליגי דכיון דרויחא איכא צל. מיתבי: להנך אמוראי
 28 *דמפרשי טעמא דעשרים אמה לעיל*. קטן שאינו צריך לאמו: אמרינן לקמן (כח
 29 ע"א) דחייב לחנכו במצות סוכה. מדרבנן: שהזקיקו להרגיל את הקטן למצוה
 30 שהוא ראוי לה כדי שיהא מחונך ורגיל למצוה.
 31

19 לסכך* חסר מ דאמרי* דאמר מ 20 ומר (ראשון) דמר אמר ב ושלחנו ושלחנו
 ב 21 באורכה וברוחבה פליגי קמיפליגי באורכה ורחבה א ... ורוחבה... ב 22 בשיעור
 משך נוסף ד הכשר חסר אב ובטפי חסר ב מיהא מכשרי א ולהכי
 מכשר ב 23 סכך חסר א או איב אחרינא אמ' ב סכך חסר ב 24 להעמיד [ס"א
 דפליגי רבנ' בסוכה מצומצמת בשיעור הכשר אורך סוכה פליגי ובטפי מבעי לן מכשרו אעילו
 נוסף א מחלוקת* פלוגתן ב מחלוקתו מ בפחותה] בפחות אבד בלאו בלא א לאו
 ב גבוהה] דיותר נוסף אב 25 כרבי] ראשו ורובו ושלחנו נוסף א 26 דפסול
 פסול ב *דעשרים אמה* עשרים מ לן לך ב כדאמרן כדאמרינ' א לא (שני) דלא
 א 27 ביותר (יותר) ב יותר ב עד על אב 28 לא] אמות לא ד דכיון דרויחא >... א
 ה 29 *דמפרשי... אמה לעיל* דפרוש פלוגתא דמתניתין כדמפרש ואזיל מ *דמפרשי
 דפרוש ב שאינו שאין אב 30 דחייב חייב א את חסר ב למצוה] למצות א חסר
 ה 31 לה] בה א למצוה] למצות א

22 ובטפי מיהא מכשרי: במקור א במקום 'מיהא' הנוסח: 'מהכי', ובמקור ב במקום
 'ובטפי מיהא מכשרי' הנוסח: 'ולהכי מכשר'. 23 או טעמא אחרינא להכשירא: לפי רב
 חנן (פתוחי חותם). 30 שהזקיקו להרגיל את הקטן: מלשון רש"י משמע שהחובה היא
 על האב לחנך את בנו אך על הבן אין חיוב, וכך שיטת רש"י בברכות מח ע"א ד"ה 'עד
 שיאכל' (נקודות אור). והשווה רש"י שם כ ע"א ד"ה 'קטנים': 'לא הטילו על אביו לחנכו
 בקריאת שמע'.

- משום אורא: רוח שיהא* שולט בה מפני החום. אלא למאן דאמר בקטנה פליגי:
 1 אבל בגדולה אפילו רבנן מודו. וכי דרכה של מלכה וכו'*. והלא נערויה
 2 ומשרתיה מסובים עמה. לקיטונית שבה: סוכה גדולה לבני* מסיבתה וקיטונית
 3 קטנה בתוכה לצניעות. והיא בקיטונית יתבא: ואף על גב דפסולה* לא איכפת לן
 4 דאשה פטורה מן הסוכה. ורבי יהודה סבר כו': ואם תאמר לרב חנן דמוקי פלוגתא
 5 בשאינה מחזקת אלא כדי ראשו ורובו ושלחנו הכא כיון דבניה גבה היא לה גדולה
 6 ומודו בה רבנן ומאי ראה של רבי יהודה ולי נראה דודאי לרב חנן קשיא* והאי
 7 תירוץא לרב הונא הוא וכן עיקר דשיעור ראשו ורובו אמרינן לקמן דאינו אלא
 8 שבעה טפחים ואי אפשר לשבעה בנים בשבעה טפחים. כבית שמאי: דאי כבית הלל
 9 לא בעי שולחנו כדלקמן בפרק הישן (כח ע"א). ודיקא נמי: גרסינן ודיקא
 10 נמי דלקמן בגדולה פליגי *בית שמאי ובית הלל. דקתני מי שהיה ראשו ורובו
 11 בסוכה*: והוא יושב על הפתח מבחוץ וראשו מושכב לתוכה ושלחנו לפני גופו
 12 בבית מדקתני גבי פלוגתיהו* מי שהיה ולא איירי בשיעורא דסוכה. ואם איתא:
 13 דבשיעורא דסוכה פליגי ליתני סוכה המחזקת ראשו ורובו ושלחנו כשרה ושאינה
 14

[ג ע"א] 1 שיהא* שהוא במ 2 בגדולה] בגדול ב של מלכה] שלא מלכא א וכו' חסר
 במ נערויה ומשרתיה] משרתיה ב 3 מסובים] מסובות א לבני* לפני מ 4 בתוכה]
 לתוכה ב לצניעות] בעלמא נוסף א דפסולה* דפסולא מ לן (לך) ו] א לך ב 5 דמוקי
 דאוקי א 6 כדי בכדי א לה] גבוהה נוסף ב 7 רבנן] נ"א ולא מודו בה רבנ' א חסר
 ה ומאי] ומה היא אבה חנן] חנן] ב (נחמן) חנן] ה קשיא* קושיא מ 8 תירוץא] תירוץיה
 א הוא] חסר בה דשיעור] שיעור אב 9 לשבעה בנים] לבנים ב 10 בפרק הישן] בפרקין
 ב גרסינן ודיקא נמי] חסר ב 11 דלקמן בגדולה] דבגדולה א *בית... ורובו בסוכה* חסר
 במ מ] ומי ה 13 בבית] בביתו א גבי] לגבי אה פלוגתיהו* פלוגתא מ מי שהיה] חסר
 א איתא] איתא ב 14 דבשיעורא] דבשיעורה ה פליגי] חסר ב

[ג ע"א] 4 בקיטונית יתבא: קרוב לכך הנוסח בכתבי היד מינכן 140, ניו יורק 218
 ואוקספורד 51. אך ברוב כתבי היד ובתלמוד הנדפס מילת 'יתבא' באה לפני 'בקיטונית'
 (או 'בקיטונית'). 7 רבי יהודה: בדפוס פרנקפורט נוסף: 'יש לומר דשלחנה בתוך
 הסוכה הגדולה היתה ובניה על השלחן (צ"ל: השולחן) היו יושבין ראשן ורובן ולא
 כמסובין הן ולא כזקופין'. על הסבר זה ראה אמ"ה, מנחת שלמה וילקוט ביאורים
 שבמתיבתא. אך מדובר בהוספה מאוחרת שהועתקה מחכמת שלמה דפוס ראשון ואינה
 מרש"י. 8 אמרינן לקמן: להלן טז ע"ב: 'הא קמשמע לן משך סוכה קטנה שבעה', וראה
 שם רש"י ד"ה 'ומוקי'. 9 ואי אפשר לשבעה בנים בשבעה טפחים: אומנם בעירובין נג
 ע"א אמר רבי ששלמדו תורה אצל ר' אלעזר בן שמוע ישבו 'ששה ששה באמה', ואולי
 אין דרך בני מלכה לשבת כך. 10 ודיקא נמי: גרסינן: כוונתו לדחות את הנוסח בכתב
 יד אוקספורד 23 שלא גרס 'ודיקא נמי' (שושטרי, סוכה, עמ' 290).

- 14 אינו כלי אלא תיקון *כלי לקשטו*. מסגרת נמי הכשר: קישוט שלחן הוא. למטה
היתה: מרגל לרגל היתה נתונה בראשם* ודף השלחן מונח עליו. הניחא כו':
15 פלוגתא במנחות (צו ע"ב). מאי איכא למימר: אדיליף מינה נילף מזר. ואין פנים:
16 של אדם פחותין מטפת.
17

[ה ע"ב]

- 1 בר יוכני: עוף גדול הוא מאד ובכורות (נז ע"ב) אמרינן פעם אחת הטילה בת
2 יוכני ביצה* וטבעה ששים כרכים ושיברה ש' ארזים. פני (וי' טז, ב) פני (בר' כז, ל)

14 תיקון] תיקון ו *כלי לקשטו* כליל קשט מ מסגרת (מ)מסגרת ב הכשר] וכו'
נוסף א קישוט] תיקון א של נוסף ו הוא] הוא ו 15 בראשם* בראשה מ הניחא
חסר ב 16 פלוגתא] היא נוסף א אדיליף] אי דיליף בו מינה] מינה הו נילף] לליף
א 17 פחותין] פחותין א

13 תלמיון: כך הנוסח גם ברש"י בשבת סג ע"ב ד"ה 'אני' ויומא נז ע"א ד"ה 'אני'. אך
ברוב עדי הנוסח כאן: 'תמליון', וכן במיוחס לרש"י במעילה יז ע"ב ד"ה 'בן תמליון'
וברוב עדי הנוסח של התלמוד שם. וראה ויקרא רבה, עמ' קלב-קלג, וערוך השלם
ערך 'בר תלמיון'. של ארון או של מסגרת* או של מזבח*: ראה שמות כה, יא, כד-כה;
ל, ג. 17 פחותין: רש"י משלב כאן את דברי התלמוד, כדרכו לעיתים. 'פחותין' כמצוי
בכל כתבי היד של התלמוד, ורק בתלמוד הנדפס: 'פחות'.

[ה ע"ב] 1 בר יוכני... דזוטרי מטפת] [ס"א יוכני עוף גדול הוא מאד ובכורות] אמרינן פעם
א' הטילה בר יוכני ביצה במקומו וטבעה ששים כרכים ושלש מאות ארזים פני גמר ג"ש
גמר ובציפרתא לא כתי' פני תפשת מרובה במקום שאתה שומע אף המועט במרובה לא
תפשת דיש להקשות תפוש את המועט והרי אתה שקר ונילף מפני הכרובים דזוטרי מטפת] א
בר יוכני] ואימא כאפי דבר יוכני ה בריוכני ו מאד ובכורות אמרינן] וגרסי' ליה בפ' אחרון
דבכורות ב... הכל נכנסין לדיר להתעשר ה הטילה בת יוכני ביצה* נפלה ביצת בת יוכני
במקומינו ב... בר... ד נפלה ביצה בר יוכני ה 2 ביצה* במקומינו נוסף מ ושיברה ש'
ושלש מאות ה ארזים] (ארגים) ו פני פני פני בה

[ה ע"ב] 1 הטילה בת יוכני ביצה*: כך או כעין זה במקורות דמ ובהגהת מקור א
ובפירוש קדום ור"א מן ההר, והשווה לשון רש"י בבכורות נז ע"ב: 'מוזרתא... לכך
השליכה'. וכן במיוחס לרגמ"ה במנחות סו ע"ב: 'כנף רננים: היינו בר יוכני כשרוצה
להטיל ביצה וכו', וראה רש"י שם ד"ה 'נעלסה'. במקורות בה הנוסח: 'נפלה ביצת
(במקור ה: ביצה) בר יוכני', כלשון התלמוד בבכורות נז ע"ב, וכן בילקוט שמעוני
(בחוקתי, ס' תרפא) ובערוך ערך 'בר יוכני' ובפירוש ר' אליקים ליומא פ ע"א ד"ה 'בר
יוכני'. אפשר שהנוסח 'הטילה' נבע משאלת התלמוד בבכורות: 'ומי שדיא'. וראה עשרת
קדמונים. 2 ביצה*: במקורות במ ובהגהת מקור א נוסף: 'במקומנו', אך מילה זו אינה
במקורות דה ובפירוש קדום ור"א מן ההר ובכורות נז ע"ב. נראה שהובאה בטעות
מהמשפט הקודם שם: 'פעם אחת נפל ארז אחד שבמקומנו'.

- 3 גמר: גזרה שוה גמר ובציפרתא לא כתיב פני. תפשת מרובה: במקום שאתה שומע
4 אף המועט במרובה לא תפשת דיש להקשות תפוש* את המועט והרי אתה שקר
5 בדברך. ונילף מפני הכרובים (שמ' כה, כ): דזוטרי מטפת. היינו פני כרוב היינו פני
6 אדם*: הלא שניהן שוים ולמה חלקם הכתוב ומשני לעולם כרוב נמי פני תינוק הן
7 וזהו חילוקם פני אדם אפי* רברבי פני הכרוב אפי* זוטרי. וממאי דחללה* עשרה:
8 כיון דמארוך וכפורת ילפת עשרה ממאי דחללה עשרה לבד מעובי סככה דילמא
9 בהדי סככה כי ארון וכפורת. בשליש הבית היו* עומדין: שהיו הכרובים שעשה
10 שלמה עומדין בארץ* וכתוב קומת הכרוב עשר (מל"א ו, כו) נמצאת* קומתו כלה
11 בשליש גובה הבית שהוא שלשים. אף כאן: במשכן כשהיו הכרובים שעשה משה
12 על הכפורת* היה גובהן כלה בשליש גובה הבית. משכן כמה הוי: גובהו. *שיתין
13 פושכי: טפחים באמה בת ששה טפחים*. תילתא* כמה הוי עשרים: טפחים* נמצא

3 גזרה שוה גמר ובציפרתא] ובציפר' ה תפשת] תפסתה ו שאתה] שאדם בד 4 במרובה
כמרובה ד להקשות תפוש*] לומר... בד לך לתפוש ה ... תפוס מ 5 בדברך] חסר
בד הכרובים] הכרוב ה כרוב... חלקם הכתוב] <...> מה הן ומה הן אילו חלק <...>
ו כרוב] הכרוב דה 6 אדם*] ומה הן אילו נוסף ב תינוק מ הלא] חסר ד חלקם] חלקו
א ומשני] ומשנה ה הן] חסר בד 7 חילוקם] חילוקו בד חילוקיהן ה אפי* (ראשון) אפי'
א פני במ הכרוב] כרוב א אפי* (שני) אפי' א פני ב פני פני ו פנים אפילו מ וממאי...
עשרה ממאי] [וממאי דחלל' עשר' כיון דמארוך וכפורת ילפי' עשר' וממאי] ו דחללה*] של
סוכה נוסף אה דחלל מ 8 דמארוך] דמלאן א ילפת עשרה] ילפי ב עשרה (שני) טפחים
נוסף אה 9 בהדי] בחדה כי ארון וכפורת] כארון עם הכפורת ד הבית] חסר ו היו*]
היה מ הכרובים] כרובים דה 10 עומדין] נוגעין ד בארץ*] על רגליהם נוסף מ וכתוב
דכת' אב קומת] חסר א וקומת בד הכרוב] הכרובים ב עשר] עשרת א אמות נוסף
ד נמצאת*] נמצא מ קומתו] הכרוב שקומתו א קומתו ה 11 גובה הבית] הבית בגובהו של
בית א הבית ה שהוא] גבוה נוסף א כשהיו] שהיו ד 12 הכפורת*] הפר... ת ד הפרוכת
מ כלה] כולה א גובה] חסר א כמה] [כ]מי א *שיתין... ששה טפחים*] [ס' טפחים]
ב חסר מ 13 טפחים (ראשון) חסר דה טפחים* (שני) טפח א תילתא*] תולתא אה
תול... ד תלתא מ טפחים* (שלישי) חסר בומ

3 תפשת מרובה וכו': חזר כאן בקצרה על דבריו לעיל ע"א בד"ה 'תפשת מרובה'. 5 מפני
הכרובים: נקט לשון הפסוק, אך בתלמוד הנוסח 'ונילף מכרוב'. פני כרוב: כך הנוסח
בתלמוד בכתבי היד לונדון וטיקן. בשאר עדי הנוסח של התלמוד אין 'פני'. פני אדם*:
כך הנוסח בתלמוד בכתבי היד לונדון, וטיקן, ניו יורק 218 ואוקספורד 51. בשאר עדי
הנוסח אין 'פני'. 6 הן: במקורות בד אין מילה זו. החל מדפוס פרנקפורט הנוסח
'הוא'. 7 דחללה*: במקורות אה נוסף: 'של סוכה'. 9 היו*: וכן בכתב יד מינכן 95.
בשאר עדי הנוסח של התלמוד: 'הן'. 11 אף כאן: נראה שכך היה בתלמוד של רש"י וכן
הוא בכתבי היד לונדון ומינכן 140. בכתבי היד מינכן 95, ניו יורק 218 ואוקספורד 51:
'אף במשכן'. בכתבי היד וטיקן, אוקספורד 23 וניו יורק 1608: 'אף משכן נמי'. ובתלמוד
הנדפס: 'משכן נמי'. 13 פושכי: טפחים: כתרגום אונקלוס ל'טופח' (שמ' כה, כה):
'פושכא'.

- 14 גובה הכרובים כלה לסוף עשרים טפחים מן הארץ והן עומדין על הכפורת. דל
 15 עשרה טפחים דארון וכפורת: לדעת גופן* של כרובים כמה* נמצא מראשם של
 16 כרובים עד רגליהם עשרה טפחים. וכתוב סוככים בכנפיהם* על הכפורת* (שם' כה,
 17 כ): אלמא מכנפיהם ולמטה עד הכפורת קרוי סכך וכנפיהם למעלה מגובהן* היו
 18 פרוסות נמצא* תחת כנפיהם עשרה טפחים חלל וקרי ליה סוכה. וממאי דגדפייהו
 19 עילוי רישייהו: פריסי דהוה ליה חללה עשרה. להדי רישייהו: בשוה לראשם דהוה
 20 ליה עשרה עם עובי הכנפיים. הניחא לרבי מאיר דאמר: במסכת מנחות (צו ע"א).
 21 כל האמות: שבמשכן בין של כלים בין של בנין היו נמדדות בבינונית שהיא אמה
 22 בת ו' טפחים והיא קרויה* בינונית מפני שיש בת חמשה קטנה ממנה* והיא אמת
 23 יסוד וסובב ואמת הקרנות ואמת ריבוע של מזבח הפנימי* ומפיק לה* במנחות
 24 (שם) מהאי קרא ואלה מדות המזבח באמות אמה וטופח וגו' (יח' מג, יג)
 25 ויש גדולה ממנה* חצי אצבע כדתניא בפסחים (פו ע"א) שתי אמות היו בשושן
 26 הבירה אחת יתירה* על של משה חצי אצבע שתי אמות שני מקלות עשוין

14 הכרובים הכרובא טפחים טפחב והן והיו אבוהי... ו 15 טפחים טפחבו דארון
 חסר א לארון ה גופן* ראשם מ כמה* היו נוסף מ מראשם מראשונם א 16 עד
 ועד א רגליהם שהם על הכפרת נוסף א רגל... הכפרת ד שהן על הכפורת נוסף ה
 בכנפיהם חסר בד *על הכפורת* חסך מ 17 אלמא >... ד מכנפיהם ולמטה למטה
 ב >... למטה ו הכפורת לכפרת ו סכך >... ל"נ סוכה נוסף א מגובהן* לגובהן אמ
 (ל)גובהן 18 פרוסות פרושות נמצא* אלמא מ תחת דתחתא טפחים טפחב ליה
 לזה א סוכה סכך ה דגדפייהו קרוי נוסף א דגפייהו ב 19 פריסי פרישי אב דהוה
 ליה דהוי ב עשרה דעשרה א להדי דילמא להדי אה לראשון א דהוה דהוה
 ב 21 שבמשכן של משכן בד בבינונית חסר א בבינוניות בה בבינוניות ד שהיא אמת
 אמה שהיא א שהיא ה 22 קרויה* קרויה מ בינונית שהיא אמה בת ששה טפח והיא
 קרויה בינונית נוסף ב ממנה* חסר ה [ממנה] ו הימנה מ אמת אמה ד 23 וסובב
 ואמת סובב אה >... סובב ד הקרנות קרנות אדה ריבוע חסר ו *ומפיק לה* במנחות
 במנחות במ ובמנ... לה ד 24 אמה וטופח וטפחא וגו' חסר בד 25 ממנה* הימנה
 מ כדתניא... שתי אמות [כדתניא במנח' שתי אמות היו בשושן הביר' אחת יתירה על של משה
 חצי אצבע שתי אמות] ו 26 הבירה חסר ה יתירה* יתירא מ משה מטה א שתי
 בה עשוין עשוין ב עשויות ה

16 רגליהם: במקורות אה וכנראה גם במקור ד נוסף: 'שהם על הכפורת'. 17 סכך:
 בהגהת מקור א כתב: 'לי נראה סוכה'. 21 שבמשכן: לדעת דק"ס מילה זו היא
 מהציטוט כי היא מצויה בכתב יד מינכן 95. אך מכיוון שאינה בשאר עדי הנוסח של
 התלמוד אפשר שמעתיק כתב יד מינכן 95 הביאה בעקבות דברי רש"י. 25 כדתניא
 בפסחים: זו גם משנה בכלים יז, ט. נראה שנקט השגור יותר, וסדר טהרות לא היה שגור
 אצל הלומדים. על הנוהג לנקוט שגור ראה תוספות בבבא קמא סה ע"א ד"ה 'ליכתוב'
 ומנחות נח ע"א ד"ה 'לוג'.

- 27 למדוד בהן האמות שושן הבירה מקום הוא על חומת שער מזרחי* של הר הבית
 28 ושושן הבירה מצויירת בו (מידות א, ג) הניחא לרבי מאיר שהשוה כל האמות
 29 איכא למילף כדילפת דל עשרה לארון וכפורת פשו להו עשרה מכנפיהם עד
 30 מקום מושבם. מאי איכא למימר: אי מינה ילפת בעי חללה חדיסר* ופלגא דארון
 31 וכפורת תמניא ופלגא הוא דהוה וכיון דכרובים בשליש הבית עומדים דהיינו לסוף
 32 עשרים פשו חדיסר* ופלגא תחת כנפיהם. לרבי יהודה: דלא מצי יליף מקראי
 33 כל שיעור מחיצה הלכתא גמירי לה מסיני וגמירי דבציר מעשרה לבר מסככא
 34 לאו מחיצה היא ובהכי הוא מחיצה. שיעורין: של איסורין כגון כזית לכל אכילת
 35 איסור וככותבת ליום הכפורים. חציצין: שחציצה* פוסלת בטבילה. ומחיצין:
 36 הלכות מחיצה. לשיעורין נאמר: הפסוק מדבר בשבחה של ארץ ישראל שאפילו
 37 דברי תורה צריכין לה* לשער בפירותיה איסורין שבתורה. כליו על כתפיו: שאינו

27 הוא] היא א חומת] חומה ה מזרחי* המזרח א המזרח >... ה המזרח ו מזרחו מ של] על
 בד 28 הבירה] הבית א בו] שם אה כתבו ו האמות] המדות ה 29 דל] דל] ד להו
 לה ה 30 חדיסר* חסר מ 31 תמניא ופלגא ח' וחצי ה וכיון] וכאן א הבית] המשכן
 א היו נוסף ד 32 פשו] להו נוסף א חדיסר ב חסר מ יליף] להו נוסף
 אה מקראי] מקרא בד 33 גמירי לה מסיני] למשה מסיני ד >... סיני גמירי לה ו מסיני
 (מסוטה) מסיני א מסככא] מסככה א מחללה בדה >... חללה ו 34 לאן] לא א היא] הוא
 בו ובהכי] והכי ה של] לכל א 35 איסור] [שבת] נוסף ב ליום] יום ו שחציצה*]
 שהחציצה מ ומחיצין] ומחיצות ה 36 הלכות] הילכך א הילכת ו מחיצה] מחיצות אה
 מחיצת ו נאמר] איתמר ה הפסוק] הזה נוסף ב בשבחה של ארץ] בשבחי ארץ ד בשבחה
 (שאמר) [של ארץ] ו 37 דברי] (ת) דברי ב לה* חסר במ [לה] ד שבתורה] של תורה
 בד כליו... דומיא דסנדליו*] ס"א כלי על כתיפו שאינן לבוש בהן וסנדליו וטבעותיו אחוים
 בידם] דומיא דסנדליו אחוים בידי אית דגרסי בקומצו א

35 שחציצה* פוסלת בטבילה: כך לפי ההווה אמינא של התלמוד להלן ו ע"ב, אך
 למסקנה פסול חציצה הוא מהתורה וההלכה למשה מסיני היא לדיני חציצה (נקודות
 אור). 38 בידיו (ראשון): כך בלשון רבים גם ברש"י בעירובין ד ע"א ד"ה 'כליו' ובחולין
 עא ע"ב ד"ה 'וטבעותיו בידיו' וכן הוא כאן בתלמוד בכתבי היד מינכן 95 וניו יורק 1608
 ובמשנה בנגעים יג, ט. אך ברוב עדי הנוסח של התלמוד אצלנו: 'בידיו'. בידיו* (שני):
 כמקור א ובהגהת מקור ד. במקור א נוסף: 'אית דגרסי בקומצו'. וכך הוא בתלמוד בכתב
 יד לונדון: 'וטבעותיו בקומצו', וכן בפירוש קדום ובברכות מא ע"א ובמקצת עדי נוסח
 בעירובין ד ע"א ובכתב יד וטיקן 123 בחולין עא ע"ב. ורש"י בחולין שם כתב: 'וטבעותיו
 בידיו: בקומצו שלא כדרך מלבוש'.

- 38 לבוש בהן. וסנדליו* וטבעותיו בידיו: אחוזין בידיו* טבעותיו דומיא דסנדליו*.
 39 טמאין מיד: בלא שהיה דכתיב והבא אל הבית יטמא (וי' יד, מו) וכולהו בא אל
 40 הבית קרינא בהו.

[ו ע"א]

- 1 היה לבוש כליו: דאיקרו להו בגדיו. הוא טמא מיד: דכתיב והבא אל הבית יטמא.
 2 והן טהורין עד שיששה* בכדי אכילת פרס*: דכתיב והאוכל בבית יכבס* את בגדיו*
 3 וגו' (שם יד, מז) ודרשינן בתורת כהנים (מצורע ה, ז-ח) אין לי אלא אוכל ושוכב
 4 *מניין לרבות* אוכל ולא* שוכב שוכב ולא* אוכל לא אוכל ולא שוכב מניין
 5 תלמוד לומר יכבס את* בגדיו ריבה שתי* פעמים כתיב יכבס את* בגדיו אם
 6 סופינו לומר יכבס את* הכל מה תלמוד לומר והאוכל ליתן שיעור לשוכב כדי אכילה
 7 שאין טעון כיבוס בגדים עד שיששה כדי אכילה וגופו טמא מיד דהכי כתיב והבא
 8 אל הבית יטמא ולא כתיב כיבוס בגדים והאוכל בבית דהיינו שוהה כדי אכילה
 9 יכבס את* בגדיו. אכילת פרס: חצי ככר ששיעורו* חכמים אותו למזון שתי סעודות
 10 לעירוב דתנן בעירובין (ח, ב) חצייה לבית המנוגע. פת חטיין: שהיתה מועטת משל

38 לבוש מלבוש ה' וסנדליו* וטבעותיו וסנדליו ד' וסנדליו... מ' בידיו (ראשון)...
 דומיא דסנדליו* טבעותיו דומיא לסנדליו אחוזים בידו ה' בידיו* (שני) חסר ב' בהן >...
 .. אחוזין בידיו >... < באצבעו > ד' <...> בידו מ' טבעותיו וטבעותיו דסנדליו* דסדליו
 דסנדליו מ' 39 הבית בית ו' 40 בהו ביה ה'

[ו ע"א] 1 דאיקרו להו דאיקרו ב' היינו ד' הוא... בגדיו* וגו' חסר ה' והבא [הבא
 ו' 2 שיששה] שיששה ב' *בכדי אכילת פרס* וכו' א' [בכדי אכילת פרס] וחסר מ' בבית
 ב[בית] ו' *את בגדיו* בגדיו בו חסר מ' 3 וגו' חסר א' ודרשינן ותניא ד' 4 *מניין
 לרבות* חסר מ' אוכל... ולא* אוכל] שוכב ולא אוכל ולא שוכב ב' ולא* (ראשון) בלא
 מ' שוכב (ראשון) או נוסף ה' ולא* (שני) בלא מ' לא אוכל חסר ב' 5 את* (ראשון)
 חסר אבמ' שתי* שני בומ' כתיב בפרשה נוסף בד' את* (שני) חסר הומ' בגדיו
 חסר ו' 6 סופינו סופו את* חסר מ' הכל אכל ב' והאוכל האוכל אבה 7 שאין...
 שיששה כדי אכילה חסר ה' בגדים] אלא נוסף א' 8 דהיינו שוהה] שיהא ה' 9 את*
 חסר אהמ' בגדיו חסר ה' ששיעורו* שיעורו במ' חכמים אותו] אותו חכמים אה' ... אותו
 ו' 10 דתנן כדתנן א' בעירובין] בכיצד משתתפין נוסף א' חצייה חציו [לעירוב וחציו]
 ו' משל משל א'

[ו ע"א] 4 לא אוכל ולא שוכב: כך גם הנוסח בכתב יד רומי של תורת כהנים, אך בנוסח
 שפרסם ווייס אין מילים אלה. 5 יכבס (ראשון): כך גם הנוסח בכתב יד רומי של תורת
 כהנים, אך בנוסח שפרסם ווייס: 'וכבס'. 6 לשוכב: דהיינו שוהה (אמ"ה). 9 אותו:
 את הכיכר. 10 חצייה: של הכיכר. שהיתה: היינו שהייתה, וכך בדפוס פרנקפורט.
 ראה רש"י בעירובין ד' ע"א: 'פת חטיין אין שוהה בה כפת שיעורין'.

- 11 שעורים. מיסב: דהיינו דרך אכילה מי שהוא מיסב הוא עסוק באכילה ואינו טרוד
 12 בדברים אחרים. עצם כשעורה: מן המת. ואינו מטמא באהל: כשיעור זה עד שיהא
 13 שם* שדרה או גלגולת שלמה או רוב מניין איברי אדם. גפן: מה שיעורו בו. כדי
 14 רביעית יין: בשאר איסורי נזיר דאיכא למאן דאמר במסכת נזיר (לד ע"ב) דחרצנים
 15 ולולבין ועלין מצטרפין* לשיעור רביעית יין שאם יתנם לכוס מלא יין שיצא ממנו
 16 רביעית יין *לוקה ואינו* דומה המשער בכוס מלא *יין למשער במים* משום
 17 דיין עב הוא ואינו ממחר לצאת אלא נברץ ונגדש על שפת הכוס יותר מן המים.
 18 תאנה: מה שיעורו בה. כגרוגרת להוצאת שבת: שיעורו בכל* האוכלים. כל כלי בעלי

11 מיסב (ראשון) מיתב א' מ[סב ו' דהיינו] היינו ה' מי שהוא א' ומשהוא בה
 טרוד חסר א' 12 כשעורה] כשיעורה א' המת] מטמא במגע ובמשא נוסף ד' כשיעור זה]
 כשעורה ב' חסר ד' 13 שם* חסר ה' שלמה חסר ב' מניין] מבנייני [נ"א ממנייני] א'
 (ב) [מ]ניין ב' מנייני ה' איברי אדם] איבר... בה או רוב בינין ד' מה שיעורו בו] [מה <...> בה]
 ד' בו] בה אה' 14 יין] [לנזיר] נוסף ד' נזיר חסר א' דאמר חסר ה' במסכת נזיר]
 חסר א' דחרצנים ולולבין ועלין] דלולבין ועלין וחרצנים א' לולבים ועלין וחרצנים שאכלן
 ב' עלין ולולבין וגפנים וחרצנים שאכלן ד' דלולבין ועלין וחרצנים ה' <...> עלין וחרצנים
 ו' 15 מצטרפין* מצטרפי בדמ' רביעית] רביעית ה' יין (שני) מ' ב' חסר ד' שיצא...
 מלא *יין] [שיצא <...> מנה רביעית יין ואינו דומה המשער בכוס מלא יין] ו' שיצא ממנו]
 משיצא ד' 16 יין (ראשון) [והנזיר אכלן אילו הלולבין והעלין] נוסף ד' *לוקה חסר
 אבהמ' ואינו* ואין מ' *יין למשער במים* מים למעשר ביין מ' במים* מלא מים א' בכוס
 מלא מים ה' 17 עב] עם א' נברץ עומד א' נכוץ בד' כפרס ו' 18 מה חסר ד' שיעורו
 (ראשון) שיעורו א' שיעורו (שני) שיעורו חכמים א' שיעורו ו' בכל* ככל מ' האוכלים]
 האוסלין א'

12 כשיעור זה: כך במקורות אהמ, ואולי צריך להיות כמקור ב: 'כשעורה'. 13 איברי
 אדם: במקור ד' הנוסח: 'או רוב בינין'. וראה מקור א'. גם פירוש קדום גרס: 'או רוב
 בניינו'. רוב בניין נמנה במשנה באהילות בין המטמאים באהל. וכן רש"י בעירובין ד'
 ע"א: 'ואינו מטמא באהל... או רוב בנינו ב' שוקיים וירך אחת או רוב מניינו קכ"ה
 איברים'. גפן: מה שיעורו בו: גם לגבי תאנה נקט כן לקמן ד"ה 'תאנה'. אולי נקט כן
 לגבי שני אלה כי בהם לא מבורר בתלמוד שמדובר בשיעור. לעומת זאת בשאר המינים
 נזכר 'דתנן' וכו' ולכן לא צריך לפרש מה שיעורו בו, או שכתוב שמדובר בשיעור. בדבש
 לא נזכר שמדובר בשיעור, אך בקצת נוסחים הוא נזכר עם 'זית שמן' (ארץ צבי, ישמח
 יהודה). 14 בשאר איסורי נזיר: היינו אכילת חרצנים ולולבים ועלין, ולא על שתיית יין
 שאותה משערים על ידי הכנסת היין לכלי המידה, וראה תוספות ד"ה 'גפן'. 15 ועלין:
 במקורות בד' נוסף: 'שאכלן'. 16 רביעית יין: בהגהת מקור ד' נוסף: 'והנזיר אכלן אילו
 הלולבין והעלין'. *לוקה: כמקור ד'. השווה רש"י בעירובין ד' ע"א: 'רביעית יין לנזיר:
 לחייבו מלקות' וקרוי לכך בפירוש קדום. במים*: במקור ה': 'בכוס מלא מים', ראה
 גם מקור א'. 17 דיין עב הוא ואינו ממחר לצאת: ראה להלן מח ע"ב ורש"י ד"ה 'אחד
 מעובה' וד"ה 'כדי'. נברץ: צף על שפת הכלי (רש"י בזבחים קיא ע"א ד"ה 'בירוצי').
 ובמקור א': 'עומד'. 18 מה שיעורו בה: ראה דברינו לעיל ד"ה 'גפן'.